

О НОЋНИМ ДЕЈСТВИМА

У ратовима вођеним у прошлости, разне земље и војсковође придавали су различиту важност ноћним борбеним дејствима. Не тако мали број војсковођа XVIII и XIX века био је изричито за забрану ноћних борби. Тако су неки од њих отворено говорили да су одлучили да никада не предузимају нападе ноћу (Фридрих Велики), или да више страхују од ноћне битке него од непријатељевог зрна (Наполеон). Даље, постојала су мишљења да, иако ноћне операције могу бити крунисане успехом, оне су, ипак, најчешће осуђене на пораз (Наполеон), или да ноћни напади могу бити предузети само са ограниченим циљем, а ретко у вођењу важнијих борби, изузевши кад се непријатељ има потпуно под оком (Клаузевиц).

Насупрот наведеним негативним схватањима, није мали број изведених ноћних напада у којима су често постигнути и велики успеси. Тако је Суворов 1794 године у ноћном нападу на Пољску близу Варшаве увео у борбу око 25.000 људи, потукао надмоћније снаге противника и заробио или убио око 12.000 непријатељских војника. У ноћном нападу на турско утврђење код Карса 1878 године Руси су заробили око 17.000 Турака. Наполеонова Велика армија била је стално узнемиравана малим коњичким јединицама руских козака за време дугих зимских ноћи што је доводило до поражавајућих резултата. Познато је да је у Руско-јапанском рату био велик број ноћних борби. Јапанци нису у почетку били склони да се упуштају у ноћне операције макар и врло ограничених размера, али руско преимућство у артиљерији, њена ватрена моћ, као и бројна надмоћност, навели су их на закључак да је најбоље применити ноћне борбе. Студирали су разне методе вођења ноћних дејстава, развијали своју сопствену тактику, а доцније су и сами у једном ноћном нападу употребили 23 батаљона. У каснијим ратовима Јапанци су итекако примењивали стечена искуства у ноћним дејствима. У Руско-финском рату надмоћније руске снаге претрпеле су велике губитке баш у добро изведеним ноћним нападима Финаца.

У Другом светском рату ноћне борбе све више су се развијале и усавршавале и биле један од важних начина дејстава у коме су узимале учешћа и веће јединице (Источни фронт, Африка).

У нашем Народноослободилачком рату ноћна дејства су се широко примењивала. За извршење својих задатака не само мање већ и веће јединице користиле су претежно ноћ. У свим дејствима, нападима на слабија и јача непријатељева упоришта, на мања и већа места (борбе за ослобођење Београда вођене су дању и ноћу), при форсирању река (форсирање Дрине код Устиколине од стране Прве пролетерске дивизије 8. IV. 1943 године, итд.) итд., наше јединице су постизале крупне успехе против надмоћнијих непријатељевих снага. Ноћни напади су успешно примењивани и онда када је непријатељ био у офанзиви.

У рату у Кореји ноћна дејства достигла су дотада највиши ниво. Нарочито су их примењивали Кинези, и успешно, тако да су постизали одличне резултате и поред надмоћности противника у ваздухопловству и осталим борбеним средствима која под тим условима нису могла да испоље своју моћ. Кинези и Севернокорејци, поред ноћних инфилтрација, изводили су и ноћне нападе великим снагама и на широком фронту. Један од таквих извршен је ноћу између 26 и 27 новембра 1950 године на фронту широком преко 100 км у којем је II јужнокорејски корпус практично био потпуно уништен.

Из изнетих примера може се закључити да је ноћне нападе, углавном, примењивала она страна која је била или бројно слабија или технички недовољно опремљена у односу на непријатеља јер је то био најбољи начин да се боље опремљеном непријатељу нанесу тешки губици.

Данас, у свим војнотеоретским разматрањима ноћним борбеним дејствима посвећена је посебна важност. Разрадом и њиховим усавршавањем не баве се само бројно мање и технички слабије опремљене, већ — на бази стечених искустава у досадашњим ратовима и услова под којима се предвиђа да ће се водити евентуалан будући рат — овом питању поклањају пуну пажњу и бројно јаке и технички добро опремљене армије без обзира на то што рачунају на могућности постизања превласти у ваздуху, артиљерији и тенковима. Евентуалан будући рат са употребом атомског оружја карактерисаће пре свега покретљивост, разноврсни маневри, брз темпо и непрекидност активних дејстава. То значи да ће се борбена дејства водити и дању и ноћу. И даље, операције у рату са применом атомског оружја биће флуидне, снаге ће поседати положаје на врло широком и дубоком подручју, уз постојање већих или мањих међупростора, а све ће то погодвати вођењу ноћних борбених дејстава.

У условима употребе атомског оружја и масовне примене савременог техничког борбеног материјала, као и разноврсних инжињерских препрека, у ноћним дејствима биће ангажоване не само ниже јединице већ и крупније формације уз учешће свих родова и служби.

На основу таквог развоја места и улоге ноћних дејстава у савременом рату може се сасвим слободно закључити да је прошло време кад су се она могла третирати као вид борбе у нарочитим усло-

вима. Напротив, ноћна дејства ће у евентуалном будућем рату постати свакодневна пракса и попримиће карактер сасвим обичних, редовних борбених поступака што се досад приписивало само дневним дејствима.

Разумљиво је стога што ноћна дејства претстављају и врло широку тему за писмену обраду, као и што се једним чланком могу обухватити само неки проблеми. Зато ни у овом напису неће бити изнета сва питања (и све форме које се данас разматрају) у вези са ноћним борбеним дејствима, већ само нека од њих, која се посебно истичу, као: проблеми ноћних борби, примена осветљавања и инфрацрвених средстава и извођење напада и одбране.

Кад се разматрају основни проблеми који се појављују у току ноћних борбених дејстава онда се између њих скоро редовно истичу: психолошки моменти ноћне борбе; отежано командовање — опасност од губљења правца дејства и контроле над потчињеним јединицама и људством; тешкоће у борбеној подршци дејстава и отежано садејство између јединица.

Основно питање за успешно решење или свођење осетљивости наведених проблема на минимум је давање одговарајућег места ноћним борбеним дејствима у плановима обуке војника и јединица. Пошто се ноћна борбена дејства више не могу сматрати дејствима у специфичним условима, то и обучавање војника за њих треба да почне од појединачне обуке (вежбе у руковању оружјем ноћу, ноћна гађања, навикавање на разноврсне циљеве и на одржавање правца и везе, прелазак преко препрека, израда заклона ноћу итд.) и да се настави у периодима одељенске, водне и четне обуке. Најбоље је да се све теме изводе у више варијанти, тако да се одржавају у различито доба ноћи као, на пример, дневна дејства која се настављају падом мрака, или дејства искључиво у току ноћи, или дејства која ће почињати два до три сата пре сванућа и наставити се по сванућу. То значи да из обуке и вежби треба отстранити досадашњу праксу по којој се ноћ користи углавном за реорганизацију јединица или само за дејства са ограниченим циљем. Уколико се таквом обуком обухвате све јединице, сви родови и службе укључујући и рад органа за снабдевање, као и сви облици дејства, утолико ће она бити свестраније изведена и јединице у целини боље припремљене за дејство у савременом рату.

Успех у ноћним дејствима, поред добре увежбаности појединаца и јединица, не може се ни замислити без добро обучених штабова за рад ноћу. У томе, поред осталих питања, врло важну улогу имају детаљна студија земљишта и непријатеља (његове могућности и слабости), израда детаљних али јасних планова и наређења, детаљније планирање у вези са могућностима развоја ситуације у току дејства, чешће обавештавање о ситуацији ради правовременог реаговања на све промене, лични утицај руководиоца (који треба да буду више међу јединицама) на ноћна дејства и сл.

Колико степен извежбаности појединаца, штабова и јединица у целини утиче на успех ноћних борби најбоље нам показује наш Народноослободилачки рат. Порази који су у тим борбама нанесени непријатељу били су могућни и условљени, поред осталог, (висок морал и свест бораца и руководилаца и др.) и добром увежбанашћу постигнутом непрекидном праксом.

У вези са проблемима ноћних борби често се сувише истичу „тешкоће својствене ноћним дејствима“, а умањују се њихова добро позната преимућства која су нарочито важна ако се евентуалан будући рат буде водио у атомским условима (услови за концентрацију трупа; тешкоће у уочавању рентабилних атомских циљева од стране непријатеља; ватра непријатељевог оружја губи ноћу од свог ефекта; веће могућности изненађења), док ће ваздухопловство и атомско оружје непријатеља присилити јединице да примењују ноћне маршеве још више него раније.

Зависно од ситуације, ноћна дејства могу бити вођена уз примену вештачког осветљавања терена или без њега. Примена осветљавања не мора да значи и губљење једног од најважнијих услова за успех — изненађења. Оно неће изостати ако се осветљење примени у одговарајуће време. То време је начелно после почетка дејства.

Осветљавање бојишта може бити примењено како у офанзивним тако и у одбранбеним операцијама.

У офанзивним операцијама осветљавање ће се вршити углавном у овом циљу: да се помогне патролама у ноћном извиђању; да се олакша одржавање правца, оријентација на земљишту, командовање јединицама, дејство оружја непосредне подршке, откривање и отклањање минских поља и савлађивање других препрека; да се осветле положаји непријатеља или, као мера обмане, правци подилажења који неће бити употребљени и др.

Осветљавање се примењује претежно онда кад се напад врши на јако организовану одбрану. Притом се посебно води рачуна да буду добро осветљени најјачи положаји противника, чиме се обезбеђују успешно осматрање и дејство артиљериске ватре и што боља оријентација и садејство сопствених јединица. Код напада са осветљавањем, пре његовог почетка изводе се артиљериска и атомска припрема чији је циљ да се савлада жива сила и униште или неутралишу ватрена средства непријатеља.

Осветљавање се начелно не примењује кад се напада на одбрану организовану на брзу руку или на слабо припремљену одбрану на широком фронту. Такав се напад по правилу изводи и без артиљериске и атомске припреме, стим да артиљерија има припремљене ватре и налази се у стању готовости за њихово отварање.

При планирању напада у коме се не предвиђа осветљавање треба ипак предвидети и припремити средства за осветљавање, јер се може десити — ако то не буде учињено а бранилац примени осветљавање — да нападач претрпи неуспех.

У одбранбеним операцијама осветљавање може бити примењено углавном да се: помогне елементима обезбеђења у благовременом откривању непријатеља; обесхрабре непријатељеве патроле и инфилтрирци или открију намере за ноћни напад; омогуће ноћни противнапади и њихова подршка ватром; олакша покрет јединица и возила; помогне откривање и евакуација погинулих и рањених и др. Бранилац који благовремено примени осветљавање и то учини одговарајућим средствима може онемогућити изненађење од стране нападача и постићи бољи ефект дејства сопственог наоружања.

За осветљавање земљишта користе се пиротехничка сигнална средства, артиљериске светлеће гранате, авионске бомбе за осветљавање, рефлектори и др. Сем тога, на бази искустава из Другог светског рата за обезбеђење борбених дејстава ноћу све више налазе примену апарати и уређаји засновани на коришћењу инфрацрвених зракова.¹⁾ Они се, поред осталог, користе за снимање предмета који се налазе на знатној удаљености, чак и кроз слабији облак и маглу (постоји апарат за фотографисање објеката удаљених до 45 км, као што су рејони утврђења, одбранбени положаји, кретање трупа и др.); за извиђање ватрених положаја непријатељевих батерија и одређивање удаљености оруђа која гађају; за откривање групе људи, загрејаних делова тенкова и аутомобила; за осматрање гађања, везу и сигнале; за нишанске справе аутомата, митраљеза, бестрзајних оруђа и сл. Поред тога, техничка средства заснована на коришћењу инфрацрвених зракова налазе широку примену у великом броју инжињерских радова, на пример, у инжињерском извиђању, минирању, разминирању, изради пролаза у минским пољима и њиховом обележавању, при изради КМ, ватрених положаја, склоништа за људе, постављању мостова, обележавању и изградњи места за пребацивање десанта, изградњи путева итд. Примена инфрацрвених зракова у извиђању инжињерских радова долази до изражаја нарочито тамо где је потребно вештачко осветљавање (примена механизације и др.) јер се, поред обезбеђења од откривања од стране непријатеља, омогућује и већи ефект рада.

Као што се види, уређаји засновани на коришћењу инфрацрвених зракова имају широку примену у ноћним дејствима, али могућност њихове примене није неограничена. Тако, на пример, у условима густе магле, снега, кише и при коришћењу других средстава за маскирање могућности тих уређаја могу бити сведене на безначајну меру.

¹⁾ Инфрацрвени зраци се већ више година широко примењују у многим областима науке и технике. Њихова примена у војне сврхе дошла је до изражаја још у току Другог светског рата. Први пут су их применили Немци у Северној Африци и Јапанци на фронтима у области Тихог Океана. Британци су крајем рата створили апаратуру инфрацрвених зракова за ноћно провођење тенкова и аутомобила, а Американци су у другој половини 1944 године наоружали своју армију нишанским справама за аутомате, а затим су израдили апаратуру за ноћно извиђање и откривање извора инфрацрвених зрачења средње и велике снаге.

У досадашњем излагању већ је истакнуто да ће успех у рату, поред осталог, постићи армије које су оспособљене тако да могу непрекидно дејствовати и притом примењивати што разноврсније поступке, тј. чије су јединице врло добро извежбане за успешно вођење нападах, а по потреби и одбранбених дејстава како дању тако и ноћу.

Ноћ ствара особито повољне услове за нападача (лакше се може сачувати концентрација трупа од непријатељевог атомског удара пошто су осматрање и извиђање са земље и из ваздуха, чак и при коришћењу савремених техничких средстава, отежани), па добро припремљен и вођен напад ноћу може донети одличне резултате уз мање губитке у људству и материјалу него напад у току дана. Мрак омета браниоца да масовно примени авијацију, да отвара ватру и врши противнападе.

Напад ноћу може се применити са циљем да се:

— избегну тешки губици (нарочито од атомског дејства) и паралише евентуална непријатељева надмоћност у техници;

— постигне изненађење;

— задржи иницијатива;

— развије успех постигнут у току дана и одржи непрекидан притисак на непријатеља не дозвољавајући му да се среди и организује одбрану на новим положајима;

— обмане непријатељ у погледу сопствених намера да би био принуђен на концентрацију снага, нарочито других ешелона и резерви на другоразредним правцима;

— заузму важни објекти на непријатељевим одбранбеним положајима и припреме погодни услови за општи напад у свануће.

Као основу за успех у нападу ноћу, поред осталог, треба истаћи: добро извежбане јединице и способно руководство, ефикасне мере контроле, детаљан али једноставан план, добро изведено дневно извиђање.

Све се то, наравно, односи и на предузимање дејства у току дана те, ако је обуци јединица и штабова за ноћна дејства дато одговарајуће место, изнети елементи неће претстављати посебне проблеме. Мишљења која се јављају у неким страним армијама о томе да треба стварати некакве елитне јединице за ноћне борбе тешко могу бити убедљива, између осталог, и због тога што ће ноћне борбе у евентуалном будућем рату бити редовна појава и што ће баш зато у њима учествовати све јединице, а често и веће формације.

Организација ноћног напада се заснива на добро проученом задатку, на тачној процени непријатеља (и његових могућности), расположивих снага (и њихове могућности), земљишта и атмосферских прилика (којима се поклања посебна пажња).

Пожељно је, уколико услови омогућују, да се у току дана спроведе командантско рекогносцирање које има за циљ: означавање главних праваца напада, одређивање задатака и утачење садејства

између појединих нижих јединица, родова и служби, одређивање положаја пешадије и тенкова и рејона размештања ватрених положаја артиљерије, минобацача и рефлектора, ред и начин осветљавања земљишта и др.

При организовању ноћних дејстава уопште, а напада посебно, нарочиту пажњу треба, поред осталог, обратити на коришћење постојећих путева и регулисање саобраћаја. То је у условима примене атомског оружја нарочито важан задатак, јер долази до већег рушења или оштећења комуникација како на својој тако и на непријатељевој страни.

За дејство ноћу јединице могу добити иста ојачања као и дању, што опет зависи од задатка, расположивих средстава итд. И борбени поредак, условљен је познатим факторима (задатак, земљиште и атмосферски услови, расположиве снаге и снаге непријатеља), а начелно ниже јединице на главном правцу нападају у ешелонима. Ширина отсека напада је приближна оној која се примењује у дневном нападу јер се, између осталог, може очекивати да ће бранилац употребити атомска средства те се и на тај начин треба обезбедити од њиховог дејства. Дубина задатка, поред познатих фактора (јачине непријатеља, земљишта и др.) зависи и од тога да ли се напад врши помоћу осветљавања и уз примену атомског оружја или не. У првом случају дубина је обично већа, а у другом мања и такав ће напад имати ограничен циљ.

Напад ноћу се најчешће припрема и изводи на више праваца, јер напад само на једном правцу омогућује непријатељу да концентрише сву своју ватру на једно подручје и са више успеха припреми и изврши противнапад. Поред тога, снаге груписане само на једном правцу могу бити изложене успешном дејству непријатељевог атомског оружја. При припреми напада на више праваца води се рачуна о томе да правци буду тако удаљени један од другог да задовоље потребе заштите од атомског дејства непријатеља, али да истовремено омогућују масован напор.

При планирању употребе атомског оружја у ноћном нападу потребно је водити рачуна и о осетљивости сопствених трупа. Поред нормалног проблема безбедности трупа, при ноћном нападу треба посебно водити рачуна о заслепљујућем бљеску, као и о могућности оштећења мрежице ока. Зато се начелно употреба атомског оружја предвиђа нешто пре почетка напада како по предњим положајима непријатеља, тако и у њиховој близини и по резервама у дубини. Време употребе, наравно, зависи и од плана маневра.

Време почетка ноћног напада зависи од конкретних услова (добивеног задатка и ситуације). Кад је циљ напада развијање успеха постигнутог дању, препоручује се да напад почне падом мрака, како би се непријатељу онемогућило привлачење појачања или прегруписавање снага на угроженом правцу, организовање планског и прикривеног повлачења или припрема и извођење противнапада. Ако се после ноћног напада предвиђа прелазак у општи напад у свануће,

онда се прорачун мора извршити тако да јединице које нападају могу до сванућа заузети одређене линије (циљеве), организовати њихово очување и да буду готове за настављање напада у свануће (или да омогуће увођење свежих снага).

Организација садејства на свим степенима је врло важна, а њоме се углавном утврђује:

- ред и начин заузимања полазних положаја за напад,
- начин дејства пешадије, тенкова и артиљерије,
- метод подршке јединица артиљериском ватром, сигнали распознавања, преношење и прекидање ватре,
- ред, начин, место и време осветљавања бојишта.

У организацији садејства са артиљеријом, поред осталог, посебно се води рачуна о утврђивању линија безбедности да би се избегло дејство по сопственој пешадији и тенковима.

Да би се задовољила потреба за покретљивошћу и брзим, непрекидним дејством у току свих 24 часа, тенкови ће бити употребљени у ноћним дејствима исто као и у дневним. У ноћним операцијама, уз примену осветљавања, многи од недостатака у употреби тенкова (мање ефикасна ватрена подршка, тешкоће у управљању и одржавању правца и сл.) губе се те због тога вештачко осветљавање претставља један од врло важних фактора. (У току дејстава тенкови могу, у циљу осветљавања циљева и земљишних отсека тешких за савлађивање, укључивати сопствене рефлекторе). То ипак не значи да се тенкови у нападима без осветљавања земљишта неће употребити. Они ће се и онда употребити као покретне ватрене тачке, подржавајући својом ватром пешадију, или — ако је ноћна тама ублажена месечином, а терен лако проходан — и у борбеном поретку пешадије. Тенкови се начелно користе у порецима нижих јединица I ешелона — стварају се пешадиско-тенковске групе којима се одређује заједнички објект напада.

При организовању садејства са инжињеријом највећа пажња се посвећује обезбеђењу пребацивања пешадије, тенкова и артиљерије, као и изради пролаза у препрекама пред предњим крајем и у дубини непријатељеве одбране.

Авијација која садејствује копненим деловима има задатак да уништава непријатељеве резерве, артиљерију, рефлекторе и радаре, осветљава рејоне борбених дејстава, а често изводи и атомске ударе. У организацији садејства одређују се задаци авијацији и време њиховог извршења, начин одржавања везе између копнених снага и авиона и линије безбедности од бомбардовања која врши сопствена авијација.

Ноћни напад се обично предузима кад се јединице налазе у непосредном додиру са непријатељем. Пожељно је да напад изводе јединице које се налазе у додиру, јер су оне већ упознате с тереном и непријатељем (распоредом његових снага и средстава). Ако, пак, у нападу учествују снаге које се доводе из дубине, онда се води рачуна о томе да колоне које ће наступати буду формиране тако да

одмах могу бити уведене у борбу, без прегруписавања на полазном положају за напад. Поред тога, у овом случају бар основним старешинама треба омогућити да се упознају са тереном и распоредом непријатеља. При нападу на благовремено организовану одбрану изводи се кратка, али снажна атомско-артиљериска припрема чије се трајање не предвиђа дуже од 20 минута. У том времену тенкови заузимају положаје за напад, а рефлектори одговарајуће положаје. У почетку напада рефлектори најчешће осветљавају терен на широком фронту ради обмане непријатеља у погледу дејства главних снага. Предузимају се све мере за што брже освајање коначног објекта напада, због чега се предњи делови не задржавају на заузетом земљишту око преосталих група, које се обично ликвидирају у другој фази дејства. По заузимању одређеног објекта одмах се приступа учвршћивању заузетих линија (објеката) и врше припреме за одбијање евентуалног непријатељевог противнапада.

Резерва се по правилу креће иза снага на главном правцу. Иако се њено увођење најчешће планира за продужење напада (у зору), она је ипак непрекидно у готовости за одбијање противнапада и учвршћење заузетих линија ако то ситуација буде захтевала, или, пак, да заштити сопствене трупе које се повлаче у случају неуспелог напада.

Ако напад има ограничен циљ онда се обично не врше осветљавање терена и атомско-артиљериска припрема. Артиљериска ватра се отвара на захтев нижих старешина. Тенкови остају на полазним положајима за напад подржавајући својом ватром напад јединица. Резерва такође остаје на полазном положају и уводи се у борбу у свануће заједно са оклопним јединицама у циљу развијања успеха.

При организовању одбране нормално се води рачуна о могућности дејства непријатеља у току ноћи, а посебно о томе да се избегне изненадан напад. Већ је истакнуто да ће у евентуалном рату са применом атомског оружја, између осталог, јединице поседати положаје на врло широком и врло дубоком подручју, да ће постојати већи или мањи међупростори, а то све поставља посебне проблеме у организовању и успешном извођењу одбране у току ноћи.

У циљу успешног извођења одбране под тим условима предузимају се све потребне (појачане) мере извиђања и осигурања, као и онемогућавања дејства непријатељевих извиђача и покушаја инфилтрирања. Поред контроле ватреним средствима и постављањем препрека (између осталог и светлећих мина), међупростори се контролишу и посебно одређеним патролама и групама, а између јединица мора постојати добра веза.

Ако јединица прелази у одбрану без додира са непријатељем, организује се појас обезбеђења са свим потребним елементима и применом свих мера запречавања и обезбеђења у циљу спречавања изненадног напада.

Величина рејона одбране (ширина и дубина) је као и у току дана, а такође и борбени поредак, стим што први положај (с обзиром

на улогу) може бити ојачан јединицама (у првом реду пешадиским) из резерве, а саме резерве се примичу ближе како би могле благовремено учествовати у извршењу противнапада или у обезбеђењу евентуалног повлачења предњих делова. Средства за осветљавање су у сталној готовости за тренутну употребу.

За благовремено откривање напада, поред предузетих мера за пречавања и обезбеђења, врши се осветљавање појаса обезбеђења или непријатељевих положаја, ако се одбрана изводи у додиру с непријатељем.

У циљу разбијања припремљеног напада непријатеља, поред дејства осталих ватрених средстава, планира се и употреба атомског оружја. Притом се предузимају одговарајуће мере да не дође до губитака код сопствених трупа. У том циљу атомски удари се углавном планирају по снагама у резерви. Потребни елементи (одређивање објеката) се утврђују у току дана.

Уколико непријатељ изврши пробој одбране, предузимају се мере да се даље ширење његовог успеха заустави. Кад то ситуација омогућује, у току ноћи се предузимају противнапади чијем успеху може допринети и боље познавање сопственог терена. Противнапад може бити подржан тенковима и артиљериском ватром па, уколико су снаге непријатеља изразито надмоћније, и атомским оружјем. Ако противнапад подржава авијација, њено је дејство усмерено углавном по снагама у дубини непријатељевог борбеног поретка у циљу изоловања оних делова који су извршили пробој. Препоручује се да се противнапади врше у свануће, јер је тада могућна ефикаснија подршка ватреним средствима, авијацијом и атомским оружјем. Ако се према процени противнападом не може повратити изгубљени положај или противнапад у зору није успео, онда се ватром и снагама у додиру (уз евентуално њихово ојачање) блокирају непријатељеве снаге које су извршиле пробој, положаји се држе и следећег дана и, уколико не постоји могућност за довођење јачих снага за прелазак у напад, у току следеће ноћи се врши повлачење на нов положај.

При разматрању борбених дејстава у евентуалном будућем рату, способност појединих армија за вођење непрекидних борби биће од велике важности за успех. Ноћна дејства ће бити нормалан вид дејстава, а у њима ће учествовати и веће формације и сви родови и службе.